

האוניברסיטה העברית בירושלים
THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM
המכון למדעי היהדות
The Institute of Jewish Studies

ג'יעון מרכז אוריון

לחקר מגילות מדבר יהודה והספרות הקרובה להן

ספטמבר 2003

גיליון שישי

דברי ברכה של ד"ר אסתר חזון מנהלת מרכז אוריון

בפרוס שנת תשס"ד אני שולחת לכם את ברכותיי הלבביות
לשנה טובה, שנת יצירה ושלוש.

כפי שתוכלו לקרוא בידיעון, המשיך מרכז אוריון גם בשנת תשס"ג להרחיב את פעילויותיו. אציין במיוחד את שיתוף הפעולה עם הקולוקוויום "היסטוריה וספרות: התקופה העתיקה" בראשות פרופ' גלית חזן-רוקם וד"ר עודד עיר-שי. במסגרת שיתוף פעולה זה הוקדש המושב האחרון של הכנס השנתי של מרכז אוריון, בינואר 2003, למפגש השלישי של הקולוקוויום שעסק בנושא: "גבולות זהות וזיקות אתניות ודתיות בספרות היהודית-הלניסטית". תודתי לפרופ' חזן-רוקם ולד"ר עיר-שי על שיתוף הפעולה הפורה.

תחום חדש נוסף בו המרכז צועד קדימה הוא הפעילות עם שוחרי האוניברסיטה. גם השנה ארגן המרכז סדנא על המגילות במהלך הכינוס השנתי של חבר הנאמנים בו השתתפו השוחרים מקנדה ומאוסטרליה. הוזמנתי שוב לחודש נובמבר 2003 לשאת הרצאות לציבור מטעם השוחרים בקנדה, הפעם במסגרת פתיחת תערוכת המגילות באוטווה הבירה (ההרצאה התקיימה ב-30.11.03). אנו גאים מאוד בקשר מיוחד זה עם השוחרים ומודים להם ולכל תומכי המרכז והעמיתים על העזרה ושיתוף הפעולה בהשגת מטרות המרכז.

בשנת תשס"ד ימשיך המרכז להרחיב את מעגלי שיתוף הפעולה, הפעם בכנס משותף עם המרכז לחקר הנצרות שבאוניברסיטה העברית בניהולו של פרופ' גדליהו סטרומזה. הכנס יעסוק בנושא: "טקסט, מחשבה ומעשה במגילות מדבר יהודה ובנצרות הקדומה". נושא זה היה תמיד אחד היעדים המחקריים שלנו ואנו שמחים לממש יעד זה בכנס הקרוב.

אנו רוצים להודות לעמיתינו במרכז לחקר הנצרות על שיתוף הפעולה המלא והפורה.

חבר הנאמנים של האוניברסיטה העברית, יוני 2003

הרצאה וסיור בקומראן

במסגרת הסדנאות שניתנו לחבר הנאמנים, התקיימו ביום שלישי ה-27.5.03 הרצאה וסיור בקומראן מטעם מרכז אוריון. ההרצאה בנושא "סרך היחד" ניתנה ע"י ד"ר אסתר חזון מנהלת מרכז אוריון. בהרצאה נכחו נאמנים מקנדה (אשר בפניהם הרצתה ד"ר חזון בנסיעתה לקנדה בנובמבר 2002) וכן מאוסטרליה. ביניהם גם מר מייקל דונקל מקרן אוריון. אחרי ההרצאה וארוחת הצהרים יצאו הנאמנים לסיור בקומראן. את הסיור בקומראן הודריך פרופ' יוסף פטריק מהחוג לארכיאולוגיה, חבר בוועדה האקדמית של מרכז אוריון. חוברת מיוחדת הוכנה לאירוע זה.

בימה למגילות

במסגרת "בימה למגילות" המאורגנת ע"י מרכז אוריון בשיתוף עם היכל הספר ומתקיימת במוזיאון ישראל נערך ערב עיון מיוחד ביום שלישי 10 ביוני 2003, לרגל פתיחת התערוכה :

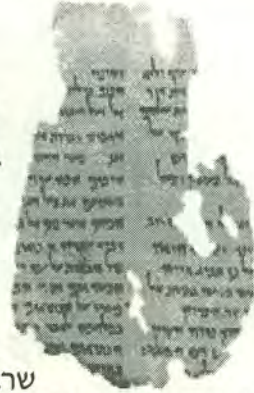
"סוד ההיכל: בעקבות מגילת המקדש"

Envisioning the Temple: Scrolls, Stones, and Symbols

שתי הרצאות התקיימו באודיטוריום שפרינגר, שהיה גדוש בקהל שומעים פרופ' חנן אשל מהחוג ללימודי ארץ ישראל, אוניברסיטת בר אילן הרצה בנושא :

"מגילת המקדש – 25 שנה אחרי"

בהרצאה תאר פרופ' אשל את סיפור גילוייה של מגילת המקדש במערה 11, ואת חשיבותה של המהדורה בת שלושת הכרכים שפרסם יגאל ידן ב-1977. כמו-כן סקר את הפרגמנטים של מגילת המקדש שראו אור לאחר פרסום ספריו של ידן, ואת תרומתה של מהדורתו של אלישע קימרון שראתה אור ב-1996. לאחר מכן נדונו לפי הסדר הנושאים השונים שבהם דן ידן בכרך המבוא של מהדורתו, תוך ציון הפרטים שהתבררו ב-25 השנה שעברו מאז שמגילת המקדש פורסמה לראשונה. פרופ' אשל סיים את הרצאתו בדברים הבאים: "כמוטו לכרך המבוא של המהדורה המדעית של מגילת המקדש ציטט ידן את המשנה במסכת אבות פרק ב' משנה ט"ז: "לא עליך המלאכה לגמור ואין אתה בן חורין להיבטל ממנה". דומה שאין מוטו יפה מזה למהדורה שבה פורסמה לראשונה מגילת המקדש. היה לנו מזל שמגילת המקדש השתמרה כל כך טוב, היה למגילת המקדש מזל שהיא התגלגלה לידינו של יגאל ידן, ועקב כך זכינו אנו, וזכתה המגילה, למהדורה המפוארת ביותר מבין כל המהדורות של המגילות שנמצאו בקומראן. יש לקוות שהעיסוק האינטנסיבי במגילות שנמצאו בקומראן, ובמגילת המקדש בפרט, יביא לכך שנלמד עוד ועוד פרטים על מגילה חשובה זו".

ד"ר אהרון שמש, מהחוג לתלמוד, אוניברסיטת בר אילן, הרצה בנושא :

"ירושלים של מגילת המקדש"

שמה של 'מגילת המקדש' נובע מעיסוקה הנרחב של המגילה בתיאור מבנה המקדש ועבודת הפולחן הראויה לנהוג בו. בצידן של הלכות המקדש מקדישה המגילה מקום רב להלכותיה של 'עיר המקדש'. אף שישנם חוקרים הסבורים שהמושג 'עיר המקדש' מתייחס לחצרות החיצוניים של המקדש עצמו והוא מקביל פחות או יותר למושג 'הר הבית', דומה שעדיפה עמדתם של רוב החוקרים הסבורים ש'עיר המקדש' היא ירושלים. בהרצאתו סקר ד"ר שמש את הלכות 'עיר המקדש' - ירושלים שבמגילה ומניתוחן של אלה שרטט את תמונת ההגבלות שהיא מטילה על חיי היום יום בעיר.

מהגבלות אילו יוצא כי דרי ירושלים אינם יכולים לקיים חיי משפחה מסודרים. יש איסור על קיום יחסי מין בעיר המקדש, איסור הקמת בתי שימוש, איסור שחיטת בהמות לצריכה בעיר ובסביבתה, איסור על הבאת בשר חולין שנשחט כדין מחוץ לעיר ואיסור להשתמש בתוך העיר בכלים ונאדות שיוצרו מעורות של בעלי חיים שנשחטו ממחוץ לעיר. המגילה אוסרת גם על גידול תרנגולים וכנראה גם בעלי חיים אחרים שאינם כשרים להקרבה. לאיסורים כאלה יש השפעה מיידית על חיי המסחר בעיר ועל היכולת לנהל תעבורה בתוכה.

התמונה העולה מן המקורות הללו היא שבעצם אין אפשרות לנהל חיים נורמלים בירושלים, לא חיי משפחה ולא חיים רגילים (אכילה ועשיית צרכים), ואף לא מסחר ראוי. עיר המקדש לפי תפיסה זו אינה אלא מבוא למקדש עצמו.

תמונה כזו עשויה להתפתח רק בקרב קבוצה שאיננה חיה באופן יומיומי את ירושלים הממשית. כל זה מתאים לקבוצת כת מדבר יהודה שממילא פרשה מירושלים, ומקפידה הקפדה יתירה בהלכות טומאה וטהרה, ושברובה הגדול חיה ממילא חיי פרישות. בכל זה יש כדי לתמוך בעמדתם של החוקרים הסבורים ש'מגילת המקדש' היא חיבור כיתתי ושלא כדעתם של כמה מן החוקרים הסבורים שהמגילה נתחברה בקרב קבוצה צדוקית ירושלמית.

יו"ר הערב היה ד"ר אדולפו רויטמן, אוצר היכל הספר, מוזיאון ישראל

סמינר חוקרים על שם חיים יונה גרינפלד ז"ל

ביום שני, יי באייר תשס"ג, 12 במאי 2003 קיים הצוות הירושלמי למדע ולמגילות מדבר יהודה, סמינר חוקרים. הצוות הירושלמי למדע ולמגילות מדבר יהודה הוקם ע"י מרכז אוריון לחקר מגילות מדבר יהודה והספרות הקרובה להן וע"י מרכז קובין לפרזיטולוגיה, ביה"ס לרפואה, הדסה עין כרם. מטרת הצוות היא לקשר בין חוקרי המגילות לחוקרים ממגוון דיסציפלינות במדעי הטבע. ראשי הצוות הם: פרופ' צ'ארלס גרינבלאט, מרכז קובין ופרופ' מיכאל סטון יו"ר הוועדה האקדמית של מרכז אוריון.

פתח פרופ' מרק ספיגלמן - מרכז קובין, הדסה עין כרם שהרצה בנושא:

"Technologies of Ancient Writing Materials"

"מגילות ים המלח – חתימה של הסופר"

אחריו הרצתה שרה אורן - מילגאית מרכז אוריון לשנת תשס"ג תלמידת מחקר, ביה"ס לרפואה, הדסה עין כרם

"המעבר מקלף ופפירוס לשימוש בנייר"

בנושא:

הופץ סוד הנייר מכל מקום אליו הגיע בכיבושיו. אך אליה וקוץ בה: בסין שימש את התעשייה עץ הקוזו, שבמרחב השמי לא היה קיים, ונאלצו לחפש לו תחליפים. עם הזמן החלו לעשות נייר מפשתה, ולאחר מכן החליפה אותה הכותנה, הנוחה ממנה בהרבה. עם הזמן שוכללו גם פסי הייצור עצמם: תבנית הייבוש הפכה גמישה ומתגלגלת, כך שנחסך זמן רב בייבוש היריעות. נוסף שלב של סחיטה, ולאחר מכן ציפוי בחומר מקבע שמנע התפשטות הדיו על הנייר.

הגעת הנייר לארץ ישראל

יש בידינו מקורות מעולי רגל לא"י וכן תעודות מסחר המעידות על משלוחי נייר או בקשות לו. תעשיות נייר נמצאות היכן שיש חומרי גלם הנדרשים ליצורו: פשתה, כותנה, או תעשיית טקסטיל, ובאשקלון היה מרכז חשוב לגידול כותנה. ידוע לנו כי בעיירה קטנה על יד פריז יש מפעל נייר קטן שעובר במשפחה מדור לדור: הם יודעים לספר כי בימי הצלבנים נסע לא"י אחד מאבותיהם, הצלבן רישארד דבה, ביקר באשקלון ולמד את סוד יצור הנייר. את השיטה הביא עמו לעירו בצרפת והקים מפעל מקומי. אין אמנם אישור מדעי לסיפור, אך ראוי לציין כי שם העיירה הסמוכה למפעל שהקים נקראת אסקלון.

החל מהמאה ה-11 כמעט כל הכתיבה בארץ נעשתה על גבי נייר, כשישראל משמשת תחנת מעבר חשובה בדרכו של הנייר לאירופה, עד שמוקמת תעשיית נייר עצמאית בספרד.

איזה חומר שימש לכתובה עד המצאת הנייר של ימינו?

בשלב ראשון כתבו על כל מה שהזדמן: קליפות עצים, עלים, אדמה שהתייבשה. בשלב השני למדו להכין חומרים מראש והתפתחו לוחות הצפחה, הטין, הפפירוס והקלף. רק במאה הראשונה לפנה"ס הומצא בסין הנייר בגרסתו המוקדמת.

כיצד מייצרים נייר?

השלב הראשון הוא שבירת הצמח עד ליצירת עיסה של סיבים. לאחר מכן כותשים אותו כדי להרוס את החומר המלכד, פקטין, ע"י חום, ריסוק, או כימיקלים. לבסוף מוהלים את העיסה במים ומייבשים ע"י רשת שטוחה.

האגדה הסינית מספרת על אחד הקיסרים שראה את דיגי עמו מייבשים אצות ים בפריסתן על חבלים, והציע לשכלל את השיטה ע"י שימוש בחום ובמכבש. האצות המיובשות החליפו במהירות את הכתיבה על משי שהיתה נהוגה עד אז ועלתה כסף רב. עם הזמן גבר השימוש בצמח הנוח ביותר לריסוק, הקוזו, נייר עץ התות, המכונה באזורנו בטעות 'נייר אורז'.

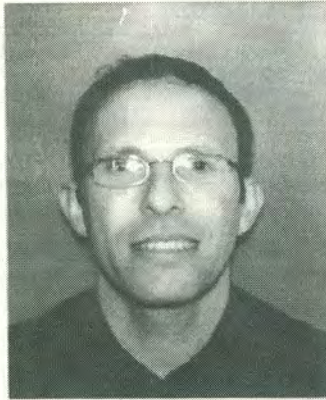
במאה השמינית נפלו בקרב שבויים סינים בידי המוסלמים, וביניהם כמה אנשים שהכירו את תעשיית הנייר. הם נלקחו לבגדד, בירת הממלכה העבאסית, ובעזרתם הוקם בית המלאכה הראשון לייצור נייר במזה"ת. השלטון המוסלמי שהיה בעל בירוקרטיה ענפה צרך חומרי כתיבה רבים והעביר לפקידיו קורסים בכתיבה תמה. כך

מלגת פוסט-דוקטורט

לשנים תשס"ד-תשס"ו, 2003 - 2006

האוניברסיטה העברית העניקה למרכז אוריון סכום של \$ 15,000 לשלוש שנים למלגה לפיתוח אקדמי של המרכז. הוועדה האקדמית של המרכז ייעדה מלגה זו למחקר פוסט דוקטורט שיעסוק בנושא מגילות מדבר יהודה והספרות הקרובה להן. המחקר ישא את שם המרכז ויתנהל באוניברסיטה העברית.

זוכי המלגה

1. **ד"ר נח חכם**
היסטוריה של עם ישראל,
האוניברסיטה העברית
פרס ראשון

נושא: "ספר מקבים ג' – תרגום
עברי ופירוש"

2. **ד"ר רונית ניקולסקי,**

מדעי הדתות,
האוניברסיטה העברית
פרס שני

נושא: "גילגולי גלות וגאולה:
"התפתחות המסורות על עשרת
השבטים"

מרכז אוריון קולט מדי שנה מספר מתמחים מתלמידי בית הספר לתלמידים מחו"ל ע"ש רוטברג.

בין המתחמים השנה: ארי פינקלשטיין ב.א. אוניברסיטת יורק, טורנטו קנדה, תואר במשפטים מאוניברסיטת מקגיל, מונטריאול, קנדה. לימודי מוסמך בהיסטוריה של עם ישראל, האוניברסיטה העברית בירושלים.

מלגאי מרכז אוריון הציגו את מחקרם בשעת קפה ודיון:

ביום רביעי 12 במרץ 2003

ביום רביעי 11 בדצמבר 2002

התקיים טקס הענקת פרס המוסמך של מרכז

הרצה: חנו בירנבוים, דוקטורנט החוג

אוריון לשנת תשס"ג אשר הוענק

להיסטוריה של עם ישראל, האוניברסיטה

לנועם מזרחי,

העברית, מלגאי מרכז אוריון

מהחוג למקרא, האוניברסיטה העברית.

בנושא:

נועם הרצה בנושא:

עיון "בתפילת אנוש" (4Q369)

"חטא, טומאה וגוף, במגילות קומראן"

The "Prayer of Enosh" (4Q369)

Reconsidered

אתר קומראן

מלגות

מדי שנה מעניק מרכז אוריון מענקים המיועדים לתמוך במחקרים בנושא מגילות מדבר יהודה והספרות הקרובה להן לפי קריטריונים שקבעה הוועדה האקדמית. עדיפות ניתנת למחקרים בעלי מימד אינטגרטיבי, המצביעים על חשיבות המגילות לכל אחד מתחומי חקר בית שני ולמחקרים שמעצם טבעם יכולים להתבצע רק בארץ.

ספרית מרכז אוריון

אנו מעוניינים לקבל קטעי עיתונות או כל חומר אחר בכל שפה,
בנושא המגילות והספרות הקרובה להן.

ספרים חדשים של מרכז אוריון:

דברי הכנסים הבינלאומיים מתפרסמים באנגלית
ע"י BRILL בסדרה
Studies on the Texts of the Desert of Judah

יצא לאור ביולי 2003

דברי הכנס הבינלאומי החמישי שהתקיים
בינואר 2000

Liturgical Perspectives: Prayer & Poetry in Light of the Dead Sea Scrolls

עורכת: אסתר חזון
בשיתוף עם: רות קלמנטס, אביטל פיניק

ייצאו לאור

דברי הכנס הבינלאומי השישי שהתקיים
במאי 2001

Sapiential Perspectives: Wisdom Literature in Light of the Dead Sea Scrolls

עורכים: ג'ון ג' קולינס, גריגורי מ. סטרלינג
בשיתוף עם: רות קלמנטס

דברי הכנס הבינלאומי השביעי שהתקיים
בינואר 2002 בשיתוף פעולה עם המכון
ללימודים מתקדמים,

Reworking the Bible at Qumran in the Context of Second Temple Judaism

עורכות: דבורה דימנט, אסתר חזון
בשיתוף עם רות קלמנטס

דברי הכנס הבינלאומי השמיני שהתקיים בינואר
2003

Rabbinical Perspectives: Rabbinic Literature and The Dead Sea Scrolls

רכישת ספרי מחקר

פרוייקט חדש של
המרכז הוא רכישת
מהדורת המגילות (DJD)
וספרי מחקר לספריה
החדשה. המטרה
לאפשר לחוקרים
ולתלמידי מחקר לקדם
את מחקרם בכותלי
ספרייתנו.

נודה לכם על כל
תרומה לפרוייקט זה.

תינתן אפשרות של
הקדשת הספר ע"ש
התורם או למי שיבקש
להקדישו
בתרומה מ - \$ 100
ומעלה.

הספריה עומדת לרשות החוקרים, הסטודנטים והציבור המתעניין

שוחרי המרכז

אנו רוצים להודות ולברך את כל שוחרי מרכז אוריון ותומכיו.

ברכות למצטרפים החדשים לשנת 2003 :

- **דב' צביה ארנין - קרית טבעון**
- **דב' ליאורה אולדמן - חיפה**
- **ברוכ' משה ארניברג (מטיב) - ירושלים**

חידוש / הצטרפות

שנת 2004

אשמח להיות שוחר מרכז אוריון
לחקר מגילות מדבר יהודה והספרות הקרובה להן
ולקבל מהמרכז חדשות ומידע בנושא.
רציב תרומתי בציק לפקודת מרכז אוריון,
המרכז העולמי למדעי היהדות, האוניברסיטה העברית.
הר הצופים, ירושלים.

חבר (150 ש"ח) _____ תומך (300 ש"ח) _____

מיטיב (500 ש"ח) _____ פטרון (1000 ש"ח) _____

אחר _____

שם: _____

כתובת: _____

טלפון: _____ פקס: _____

דואר אלקטרוני _____

נא לשלוח את הטופס ל:
מרכז אוריון לחקר המגילות הגנוזות והספרות הקרובה להן
חדר 3102 המרכז העולמי למדעי היהדות
האוניברסיטה העברית, הר הצופים, ירושלים 91905.

טלפון: 02-588-1966 פקס: 02-588-3584

דואר אלקטרוני: msdss@mssc.huji.ac.il

כתובת אתר האינטרנט של המרכז: <http://orion.mssc.huji.ac.il>

הסיור בהיכל הספר

ביום חמישי ט' באדר ב, 13 במרץ 2003 ערך מרכז אוריון סיור להנהלת האוניברסיטה בהיכל הספר. בסיור השתתפו:

פרופ' מנחם מגידור, נשיא האוניברסיטה, פרופ' חיים רבינוביץ', רקטור, פרופ' מרה בלר, פרו-רקטור ומר משה ויגדור, סגן נשיא ומנכ"ל.

ד"ר אסתר חזון - מנהלת מרכז אוריון ו**ד"ר אדולפו רויטמן** - אוצר היכל הספר, הדריכו את האורחים בהיכל ובחדר המוגן בו נמצאות המגילות המאוכסנות, כולל אלו השייכות לאוניברסיטה העברית.

גב' פנינה שור, מנהלת תחום טיפול בממצאים ברשות העתיקות הדריכה את הסיור במעבדת השימור, בה ראו ושמעו האורחים כיצד שימרו ומשמרים את המגילות. נכחה גם ד"ר סילביה רוזנברג - אוצרת ראשית, אגף ארכיאולוגיה.

הסיור הסתיים בארוחת צהרים במסעדת אטריום במוזיאון, אליה הצטרפו גם פרופ' מיכאל סטון - יו"ר הוועדה האקדמית של מרכז אוריון ומר גיימס שניידר - מנהל מוזיאון ישראל.

המשתתפים החליטו להעמיק את שיתוף הפעולה בין הפקולטות השונות בתוך האוניברסיטה, בין האוניברסיטה לבין מוזיאון ישראל ובין רשות העתיקות, בנושא "שימור המגילות ופיענוחן".

הכנס הבינלאומי התשיעי של מרכז אוריון לשנת 2004 בנושא:

טקסט, מחשבה ומעשה במגילות מדבר יהודה ובנצרות הקדומה ***Text, Thought, and Practice in Oumran and Early Christianity***

מרכז אוריון לחקר מגילות מדבר יהודה והספרות הקרובה להן והמרכז לחקר הנצרות שבאוניברסיטה העברית חברו יחדיו לקיים את הכנס הבינלאומי השנתי התשיעי של מרכז אוריון.

הכנס יתקיים בימים ראשון עד שלישי, יז-יט בטבת תשס"ד, 11-13 בינואר 2004, בבית מאירסדורף, האוניברסיטה העברית, קמפוס הר הצופים בירושלים. הדיונים במהלך הכנס יתמקדו בהיבטים השונים של היחסים בין כת קומראן, ישו ותלמידיו והכנסייה הקדומה. כפי שעולה משם הכנס, דגש יושם על התפתחויות מקבילות ו/או נקודות מחלוקת אפשריות בתחומים כגון פרשנות המקרא, התפתחות של כתבי קודש חדשים ודפוסים של אמונות והתנהגויות דתיות. הכנס ישאף להבהיר את מצב המחקר ולהציע פרספקטיבות וכיוונים חדשים. הכנס יתנהל בשפה האנגלית.